

MELEK GEÇTİ'DE 'ZAMAN'IN İZİNİ SÜRMEK

Ali KURT¹

Özet

Vural Bahadır Bayrıl, 1980 Kuşağı Türk şiirinin en önemli temsilcilerindedir. Vural Bahadır Bayrıl'ın şiirlerine bakıldığında gelenekten beslendiği ve onu dönüştürerek modern bir şiir ortaya koyduğu görülmektedir. Şiir kitapları incelendiğinde “zaman” kavramının genel olarak Vural Bahadır Bayrıl şiirinin ana temalardan biri olduğu anlaşılır V.B.Bayrıl'ın beslendiği kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda ana temalardan biri olan “zaman”ın, “çoğul okumaya” müsait bir olgu olarak kullanıldığı hemen fark edilir. Bu çalışmanın amacı, Vural Bahadır Bayrıl'ın *Melek Geçti* isimli şiir kitabında “zaman”ın merkez izleklerden biri olduğunu tespit etmek, şairin beslendiği kaynaklardan hareketle şiirlerdeki zaman algısını, farklı okumalarla ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: Vural Bahadır Bayrıl, zaman, gelenek, 1980 kuşağı.

TRACING THE 'TIME' IN MELEK GEÇTİ

Abstract

Vural Bahadır Bayrıl is one of the most important representatives of the 1980 generation Turkish Poetry. It is seen that Vural Bahadır Bayrıl was inspired by the traditions and he created a modern poetry by turning traditions into a modern approach. When his poetry books are analyzed, we experience that; the term “time” is generally the main theme of poems of Vural Bahadır Bayrıl. When we consider the sources that Vural Bahadır Bayrıl was inspired by, it is immediately noticed that; time, which is one of the main themes, is used as an available fact for “plural reading”. The aim of this study is; to determine “time” is one of the main themes in “*Melek Geçti*” the poetry book of Vural Bahadır Bayrıl; and to reveal time perception in his books with different readings by considering the sources that the poet was inspired.

Key words: Vural Bahadır Bayrıl, time, tradition, the 1980 generation.

Giriş

Vural Bahadır Bayrıl; 1980 sonrası Türk şiirinin en önemli temsilcilerinden biridir. Hilmi Yavuz onun için, “V. B. Bayrıl'sız bir 21. yüzyıl şiirinden söz edilemez.” (Bayrıl, 2015: Arka Kapak) der. 1980'lerden itibaren çeşitli dergilerde şiirleri yayımlanmaya başlanan Vural Bahadır Bayrıl'ın ilk şiir kitabı 1992 Behçet Necatigil Şiir Ödülünü de alan *Melek Geçti*'dir. *Melek Geçti*'deki şiirler incelediğinde “zaman”ın, ana izleklerden biri olduğu hemen fark edilmektedir. Zaman; teolojiden felsefeye, matematikten fiziğe, tarih boyunca farklı alanların varlığı-yokluğu, somutluğu-soyutluğu, özneliği-nesneliği yönüyle tartışma konusu olan bir kavram olmuştur. İnsanoğlu, tarih boyunca ‘zaman’ kavramı üstünde düşünmüş, farklı yöntem ve metotlarla onu ölçmeye çalışmıştır². Medeniyet merkezli bakıldığında zaman kavramı ile ilgili, bazen kesişen bazen taban tabana zıt, farklı birçok yaklaşım söz konusudur. İşte bu yaklaşımların tümünden

1 Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ali.kurt@klu.edu.tr

2 Ahmet Cevizci'nin *Felsefe Sözlüğü*'nde zaman, ‘ölçülebilir nicelik olarak düşünülen süre’, ‘parçaları önce ve sonra, başlangıç ve son gibi ilişki bildiren terimlerle ifade edilen ve değişmeden ayrılmaz olan bütün’, ‘olayların birbirlerini izledikleri sonsuz bir ortam olarak düşünülen soyut kavram’, ‘fiil ya da eyleme bağlı olarak doğal sürenin çeşitli dilbilimsel bölümlerini gösteren kategori’ şeklinde tanımlanmaktadır. Genel olarak cisimlerin hareketiyle ölçülebilen zamanı nesnel zaman; geleceğe doğru yönelmiş bir sürece ilişkin, pasif değil de, aktif yaşantıyla belirlenip, doğrudan ve aracsız olarak hissedilen, dolaysız olarak yaşanıp, nesnel olarak ölçülemeyen, yerine göre kısa ya da uzun görünebilen zamanı öznel zaman şeklinde isimlendirilen iki türlü zaman algısından söz edilmektedir (Cevizci, 2010: 1675).

bahsetmek bir makalenin sınırlarını aşacağından bu çalışmada Vural Bahadır Bayrıl'ın beslendiği kaynaklar ve bu kaynakların "zaman" kavramına yaklaşımlarından hareketle onun *Melek Geçti* (Bayrıl, 2000) isimli kitabında yer alan şiirlerindeki zamanın izi sürülecektir. Bunu yaparken de zaman ifadeleri, zamana vurgu yapan ve zamanı temsil eden bütün değerler tespit edilmeye ve şiirin merkezine de oturtabileceğimiz bu olgu yorumlanmaya çalışılacaktır.

***Melek Geçti*'de Zaman Algısı**

Vural Bahadır Bayrıl'ın şiiri, "sağlam bir gelenek bilgisinin sunduğu olanaklardan yararlanan güçlü ve müstakil bir şiir" (Duymaz, 2003:20) olarak değerlendirilmektedir. Bayrıl'ın, "Türk şiir geleneğinin modern ustası Hilmi Yavuz'u (Ergülen, 2005: 10) kendi ustası olarak kabul etmesi, "1980 Kuşağı Türk Şiiri"nin önemli temsilcilerinden Haydar Ergülen'in, onu "geleneksel olarak modern bir şair" (Ergülen, 2005: 10), Baki Asiltürk'ün ise "genel olarak gelenekçi ve 'esoterik' şiiri savunan ve metinlerarası ilişkiye önem veren (Asiltürk, 2006: 126) bir şair şeklinde tarif etmesi dolayısıyla; onun geleneğe eklenen ve geleneğe eklenen bir şair olduğu ile ilgili genel bir kanaatten söz edilebilir. Geleneğe bu denli beslenen bir şair olan Vural Bahadır Bayrıl'ın şiirlerinde zaman kavramını incelerken, Doğu mistisizmindeki özellikle de Türk Tasavvuf geleneğindeki zaman anlayışıyla ilişkilendirmek yerinde olacaktır. Çünkü V.B. Bayrıl bir söyleşisinde, Yunus'tan bu yana Türk şiirinin bütün büyük ustalarını, kendisi için usta kabul ederek, onlarla bir 'ruh akrabalığı' kurduğunu (Baylıdır, 2012: 65) söylemektedir. Ayrıca Vural Bahadır Bayrıl'ın eserlerinde Martin Heidegger'e göndermeler yaptığından ve onun "Varlık ve Zaman" kitabına hayran olduğundan söz etmek gerekir (Karahana, 2012:163). Bunun yanında onun şiirlerinin psikanalitik bir okumaya da çok elverişli olduğu görülmektedir. Öyleyse Vural Bahadır Bayrıl'ın zaman anlayışı ile ilgili çıkarımlarda bulunurken hem Doğu mistisizmi, Türk İslam felsefesi ve tasavvuf geleneğinden hem de Batı felsefesi ve geleneğinden ve psikanalitik yaklaşımlardan bahsedilmelidir. Ayrıca Mehmet Sümer, Vural Bahadır Bayrıl'ın şiirlerinde temel tema olan zaman, derinlemesine incelendiğinde çok yönlü bir yaklaşımın söz konusu olması gerektiğini şöyle dile getirir:

"Bu temanın kimi defa felsefedeki zaman sorunsalına, kimi defa Türk şiirinin tarih boyunca oluşan birikimini kapsayan geniş zamana, yani geleneğe, kimi defa bireysel olarak insanın kirlenmemiş zamanlarına, çocukluğa ve kimi zaman da değerlerin metalaştırılmasına duyulan tepkiyle modern zamana karşı geçmiş zamanı öne çıkaran politik bir tavra uzandığı da görülür." (Sümer, 2012: 120).

Melek Geçti; "Vedâ", "Yadigâr", "Siyânür ve Eşya Arasında" ve "Melek Geçti" isimleriyle dört ana bölümden ve son bölüm olan "Melek Geçti" ise ayrıca "bir/Alâmetler" ve "iki/ Kâğıt Ayna" isimleriyle iki alt bölümden oluşmaktadır. *Melek Geçti*'nin ilk metni, "Biri Düşlüyor" başlıklı şiirsel bir metindir.

"Her bugünü bir doruk olan Zaman neler düşlemedi şimdiye dek? En güzel yeri dize olan kılıcı düşledi... Bilgelik taslayabilen özdeyişi düşledi ve işledi...(...) Biri'nin kendini düşlediğini düşledi..." (Bayrıl, 2000: 8-9)

Kitapta bu metnin, ilk cümlesi ile son cümlesinin farklı puntolarla ve koyu yazıldığı görülmektedir. Burada gerek görsel açıdan gerekse içerik açısından birbirini tamamlayan ilk ve son cümleyle asıl söylenilmek istenilen öne çıkarılmaktadır. Bu iki cümle arasında nelerin düşlendiği teferruatlı bir şekilde "düşle-" eyleminin öğrenilen geçmiş zaman kipi olan "düşledi" fiili tekrar edilerek 33 cümleyle anlatılmıştır. Ancak öğrenilen geçmiş zaman kipi ile yazılan bu şiirsel metnin başlığı ise "düşle-" eyleminin şimdiki zaman kipi ile "düşlüyor" şeklinde kullanılmıştır. Vural Bahadır Bayrıl geniş zamanı, en imkânlı zaman olarak gördüğünü ve şiirlerinde belki bu yüzden bu zamanı tercih etmiş olabileceğini söyler. (Yüce, 2012: 15). Bayrıl'ın geniş zamanın yanı sıra şimdiki zaman ve geçmiş zamanı da şiirlerinde kullandığı, ancak gelecek zamanı tercih etmediği görülür. "Biri Düşlüyor" isimli şiirsel metinde olduğu gibi şiirlerinde genellikle geçmiş zaman, "an" içinde düşünülen, yaşanmış olan ve "an"da hatırlanan bir geçmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. "Merdiven, Aşk ve Fal, Hayat bilgisi, Tevvekkül, Fecr, Nostalgiya, Balkon, Akkor, Delil, Dilemma, Girdap, Park Otel, Bekleyiş, Serzeniş, Elyaf, İklim, Şerha" başlıklı

şiiirlerde kip olarak “görülen geçmiş zaman kipi” ile karşılaşılsa da baskın şekilde “Biri Düşlüyor” isimli şiiirsel metinde olduğu gibi “an” içinde düşünölen “an’a bağılı, “an” dan kopuk olmayan, yaşanmış olan ve “an” da hatırlanan bir geçmişten bahsedilebilir. Buradan belki Bergson felsefesindeki durée, “(G)eçmiş, şimdi içinde uzatan bir belleğin kesiksiz yaşamıdır.” (Topçu, 1998: 31) düşünöcesi akla gelebilir. Yani “Geçmişin şimdi içinde bu devamı olmaksızın Durée olamaz.” (Topçu, 1998: 31) Bayrıl’ın yaklaşımı her ne kadar bu anlayışa benzer olsa da onun bu fikri Heidegger’den aldığı söylemek daha doğru olacaktır. Heidegger’in tarih düşünöcesinde nostaljiyi yani geçmişe özlemi görmek mümkündür. Heidegger’in tarihsellik anlayışı içinde geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki akış gösterilirken “an” içinde yaşanan olumsuzlukların, kendi mirasına sahip çıkılarak, geçmişe duyulan özlemle giderilmesi söz konusudur. (Mulhall, 1998: 230-235)

Vural Bahadır Bayrıl’ın *Melek Geçti*’deki ilk metin olan “Biri Düşlüyor” un daha ilk cümlesinde “zaman” kelimesine ilk harfi büyük yazılarak özel bir anlam yüklendiğı görölmektedir. Bu ilk metnin ilk cümlesinde “Her bugünü bir doruk olan Zaman neler düşlemedi şimdiye dek?” sorusu sorulurken “şimdiye dek” ifadesiyle içinde bulunulan zamandan geriye doğru düşleme eylemi ile geçen bir geçmiş, dolayısıyla bu eylemi gerçekleştirme kudretine sahip bir varlık olarak “Zaman” karşımıza çıkmaktadır. Burada yine özellikle Heidegger’in “Varlık ve Zaman” yaklaşımından söz edilebilir.³ Vural Bahadır Bayrıl’ın gerek bu metinde gerekse çalışmamızda daha sonra yeri geldikçe göstereceğimiz şiiirlerde geçen ve ilk harfi büyük yazılan diğeri “Zaman” ifadeleri, onun şiiirindeki “Zaman” a yaklaşımını karşımıza çıkarır. Buradaki “Zaman” Vural Bahadır Bayrıl’ın beslendiğı kaynaklardan da hareketle bizi ister istemez tasavvuf felsefesine de götürmektedir. Tasavvuf felsefesine göre âlem tecelli ile meydana gelmiştir. Mutlak ve gerçek varlık (Allah) kendini görmek ve göstermek istemiş, âlemi yaratmıştır. İnsan nasıl kendini görmek için aynaya bakarsa, Allah da kendi güzelliğini görmek ve göstermek için âlemi meydana getirmiştir. Buradan hareketle âlem, Allah’ın kendini gösterdiği aynadır. Ancak sadece bir görüntü, yansıma şeklinde olan bu varlık, yokluktan ibarettir. Tek ve gerçek varlık, Allah’tır. Kâinatta gördüğümüz ve var zannettiğimiz şeylerin, gerçek ve kendine mahsus bir varlığı yoktur. “Kâinatta, bu âlem aynasında vahdetle (asıl varlık) kesret (görüntü) yan yana görünür.” (Güler, 2004: 103-121) Metinde bir insanın neler düşleyebileceğini teferruatlı bir şekilde anlattıktan sonra sonunda, “Biri’nin kendini düşlediğini düşledi...” cümlesiyle de aslında tüm bu anlatılanlardan düşleyenin de bir düş olduğu ortaya çıkar. Yani burada insanoğlunun Allah’ı hayal ettiği müddetçe var olduğunu fark edebileceğı şeklinde de bir yorum getirmek mümkündür. Dolayısıyla büyük harfle yazılan “Zaman” gerçek varlık “Allah” olarak da yorumlanabilir. Bayrıl, bu iki cümle arasında oldukça ayrıntılı bir şekilde düşleri anlatırken Doğı kaynaklarında ve dolayısıyla tasavvuf kültüründe çokça işlenen “ayna, gül” sembollerinin yanında Batı’ya ait arketipleri ve bunların yanında da modern simgeleyen “uzay, dördüncü boyut, kaleydoskop” gibi kelimeleri kullanmıştır. Bu ilk metin üslup olarak bize Kur’an-ı Kerim’deki anlamı daha da güçlendirmek için yapılan aynı fiillerin tekrarını hatırlattığı gibi Borges’in üslubunu da çağrıştırmaktadır. “Biri Düşlüyor” da zaman kavramı ile ilgili ortaya koyduğumuz bu yaklaşımların, *Melek Geçti*’de karşımıza çıkan gerek bu şekilde direk yazılan “Zaman”, gerekse zamanı vurgulayan imgeler ve zamanı temsil eden bütün değerler için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

3 “Varlık ve Zaman” kitabında Heidegger; “veren” O’yu, Varlığın kendisi olarak gösterir, “verir” ifadesinin kendi gerçekliğini bahşeden Varlık’ın veren doğasını belirttiğini söyler. Heidegger’in “O” “varlığı verir” ifadesinden hareketle, “O” zamanı verir’ de açığa çıkmalıdır. Bu vermede, vermenin ilkin ikisini birbirlerine yakın tutan ve onları varlığa getiren bir bağıntı olarak nasıl belirleneceğı ortaya çıkar. Böylece zamanın varlığı daha tedbirli hale geliyor ve mevcudiyet anlamındaki Varlık’a, mevcut’a doğru dönerek kendisini bize “zaman” olarak göstereni algılıyoruz. Ancak, mevcudiyet anlamındaki mevcut, şimdi anlamındaki mevcut’tan öylesine ayrıdır ki mevcudiyet olarak mevcut, şimdi olarak mevcut aracılığıyla hiçbir şekilde belirlenemez. Öyleyse Varlık: Mevcut-olma, mevcut -olmaya bırakma: Mevcudiyet şeklinde anlamlandırılabilir. Buradan hareketle eğer biz zamanı, mevcut aracılığıyla karakterize edecek olursak, mevcudu “artık -geçmiş-şimdisi olmayan ve henüz- geleceğın-şimdisi olmayandan ayrı olan şimdi” olarak anlarız. Ancak bu mevcut, aynı zamanda mevcudiyetten söz eder. Biz daha çok zamanı -şimdi, geçmiş ve geleceğın birliğini- şimdi aracılığıyla tasarımırlarız (Heidegger, 2001: 7-25).

"Hüsün" şiirinde zaman, geçmiş zaman olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada geçmiş, "şaire altın kafiyeler ilham eden" (Bayrıl, 2000: 26) bir imge şeklinde ele alınırken, geçmiş hep iyi ve olumlu, hâlihazır ise hep kötü ve olumsuz olarak gösterilmektedir.

"Girdap" şiirinde, mazi olan zaman "kabuk tutmaz açık bir yara" (Bayrıl, 2000: 74) olarak ifade edilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında "zaman" kavramının şiirdeki diğer imgelerin oluşmasında da çok önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Burada ayrıca yukarıda bahsettiğimiz Heidegger'in tarih düşüncesindeki "an" içinde yaşadığı olumsuzlukları, kendi mirasına sahip çıkarak, geçmişe duyduğu özlemle gidermenin söz konusu olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Melek Geçti'de önemli bir imge olan çocuk ve çocukluk imgesi de yine "zaman" bağlamında değerlendirilebilir. Çocuk ve çocukluk, şairin içinde bulunduğu 'an'a göre, geçmiş olduğu için hep özlem duyulan, geri dönülmek istenen zaman olarak karşımıza çıkmaktadır. "Estamp" şiirinde zaman, tasavvufi bir bakış açısıyla işlenir. Mevlana'nın eserlerinde geçen neyin hikâyesine telmih yapılır. Sazlıktaki bir kamyşın ney hâline gelene kadar geçirdiği evreler, insanın olgunlaşmasının basamaklarını ifade eder. Bulduğu sazlık içindeki kamyşlar arasından koparılan ney, usta bir el tarafından usulüne uygun şekilde kesilir. İçi boşaltılıp, kurutulur. Daha sonra ateşle delinerek baş ve son kısmına demir boğumlar yerleştirilir. Bir müddet bu hâlde bekletildikten sonra ney, neyzenin nefesinden üflenen nefha ile ayrılıktan dolayı, kamyşlıktan asıl vatanından ayrılmanın hasreti ve acısıyla yanık yanık ses çıkarır. İşte bu durum, ruhlar âleminden gelip balçıktan yaratılmış bedene, yani ten kafesine giren insanda, koparıldığı asıl vatanına Mutlak Varlık'a hasret başlamıştır. Bu yolda ilahi aşk ve çilelerle yoğrulmuş insan zamanla olgunlaşarak nihayet "insan-ı kâmil" hâle gelir (Demirel, 2007: 149-191).

"Kamyş ağlıyor Ney'den uzakta.

'Zaman' diyor, 'zaman sen hep böyle kal,

Henüz bir sihirken çocuk ve kainat.'" (Bayrıl, 2000: 15)

dizelerinde yukarıda bahis konusu olan çocukluğun, kainatın tasavvufi karşılığı 'Mutlak Varlık'a kavuşma isteği, yine 'zaman' imgesiyle verilir. Zamanın işlememesi böylece asıl vatandan, Mutlak Varlık'tan ayrılmama isteği söz konusudur. Ayrıca bu "ana rahmine dönme, çocukluğa geri dönme isteği"⁴ olarak Freudyen bir yaklaşımla, psikanalitik açıdan da yorumlanabilir. Yine *Melek Geçti*'nin ilk şiiri olan "Merdiven"de çocukluğa dönüş özlemi dolayısıyla geçmiş zaman karşımıza çıkar. "Burada çocukluğa sarkıtılan cam merdiven" ayrıca dikkatle üzerinde durulmaya muhtaçtır. Çocuklukla bağın kurulabildiği o anların ömrün en değerli anları olduğunu göstermesinin yanı sıra, bu durumun ne kadar hassas ve kırılabilir, geçici olduğunun da farkındalığını gösterir.

"İnceymiş âh, kırılabilirmiş meğer,

ömrün bu altın saatlerinde

çocukluğa sarkıtılan cam--- M

E

R

D

İ

V

E

N" (Bayrıl, 2000: 15)

4 Sigmund Freud'un bu yaklaşımı; doğumla birlikte güven içinde hissedilen bir ortamdan kaotik bir ortama çıktığında kendisini çaresizlik içerisinde hissedilen çocuğun onu tehdit eden bir zamandan tehlikelere karşı korunduğu bir zamana- zamansal bir gerileme gerçekleştirme isteği şeklinde özetlenebilir (Freud, 1999: 263-273)

Melek Geçti'de aynı çocuk ve çocukluk imgesinin yine "zaman" bağlamında, geçmişte kaldığı için, "özlem duyulan, hâlihazırdan kaçıp geri dönmek istenen zaman" olarak öne çıkarıldığı başka şiirler de söz konusudur. Çünkü zaman bağlamında değerlendirebileceğimiz bu imge *Melek Geçti*'nin merkez imgelerinden biridir. Çocuk ve çocukluk imgesine dolaylı olarak başka imgeleri zaman bağlamında değerlendirirken tekrar değinilecektir.

"Hurdalık"ta isimli şiirde "zaman", "çocukluk, hurdalık, anne, lehim, asit, oksid" kelimeleriyle geçmiş, geçmişe özlem, modern hayattan ve hâlihazırdan duyulan mutsuzluk hatta derinde bir antikapitalizmi verebilmek için kendisine yüklenen bütün değerleriyle yeni farklı imgeler şeklinde karşımıza çıkar. Zamanın hurdaya çıkması artık tedavülde olmaması, kullanılmaması demektir. Hurda yine modern zamanın, tüketici toplumun bir ürünüdür. Burada 'oksit' kelimesi de, bir metal üzerinde belli zamanın geçmesine bağlı oluşan kimyasal oluşum, özellikle zamanla ilişkilendirmek için kullanılmıştır.

"Çocuk koparır tebessümle, kendini
Geleceğe bağlayan lehim. *Zaman*
Hurdaya çıkar. Asit,
Söker oksidi.

İşte hatıranın balkonlarında
zaman ötesi iki sevgili. *Çocuk*
ve Anne!Ağıyorlar göğşe.
Yakarışlar ve kalbe aşına dualar
gibi..." (Bayrıl, 2000: 69)

Yine "Aşk ve Fal" şiirinde 'metcezir' imgesi ömrün uzunluğu, kısalığı; hayatın 'gelgit'leri "geçmiş ve hâl, gelecek ve ölüm" dolayısıyla da "zaman" olarak karşımıza çıkar. Burada yine tasavvufi anlamda deniz ve dalga benzetmeleriyle Mutlak Varlık'a kavuşma ve yine Freudyen yaklaşımla saf ve güvenli su içindeki ana rahmine geri dönmeden söz edilebileceği gibi Heidegger'in yukarıda ele aldığımız "Varlık ve Zaman" yaklaşımından da bahsedebiliriz.

"Fal köpürdü. Kıyı, itiyor denizi
açığa. Cezir... Ömrümüzdür, o narin
filika. Bil, incelir zamanla, hem ip
hem tahta!
(...)
Ansızının med. İp kopar, zaman
çekilir. Silinir biçare ömrümüz,
berhava olur bir dalgada." (Bayrıl, 2000: 17)

"Âsûde" şiirinde ise 'metcezir' (Bayrıl, 2000: 29) hadisesi fallarla ilişkilendirilerek "ay" da söz konusu edilir. Doğu kültüründe astroloji önemli bir yere sahiptir. Buradan hareketle *Âsûde* şiirinde yine ayın hareketlerinin ve şeklinin insanları etkilediği düşünülür. Bu bağlamda ay muhayyileyi harekete geçiren, özlemi depreştiren önemli bir unsurdur. Dolayısıyla buradan tekrar geçmişe ve şimdije atıftan bahsedilebilir.

“Nosthalgia” şiirinde “*İki ezeli çocuğa; Andrey ile Ahab’a*” (Bayrıl, 2000: 38) şeklinde bir epigrafla kullanılmıştır. Burada Vural Bahadır Bayrıl’ın, Amerikalı yazar Herman Melville’in dünyaca ünlü romanı *Moby Dick*’in başkahramanı Kaptan Ahab’a⁵ ve Rus sinemasının dehası olan Andrey Tarkovski (1932-1986)’ye ve onun 1983 yılında İtalya’da sürgünde çektiği ilk filmi *Nosthalgia*’daki hikâyenin baş kahramanı Andrey’e gönderme yaptığı görülür. Epigrafta verilen iki kahraman ve Bayrıl’ın özellikle bu kahramanlara niçin atıf yapmış olduğu meselesi, derinlemesine incelemeye müsait bir konu olmasına rağmen burada konunun sadece “zaman” bağlamında değerlendirilmesi, çalışmanın kapsamı açısından daha sağlıklı olacaktır. Bu iki kurmaca kahramanın “iki ezeli çocuk” olarak gösterilmesi, şairin kendi hayatıyla kahramanlar arasında bir bağın kurulması, bu bağın da özellikle çocukluk vurgusuyla yapılması kayda değerdir. Öncelikle şiirin isminden yola çıkılacak olunursa “Nosthalgia” ismi başlı başına zamana yapılan atfı gösterir. Nostalji, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te; “geçmişte kalan güzelliklere olan özlem duygusunun yanında, değişime karşı duyulan korku sonucu geçmişe sığınma duygusu” (www.tdk.gov.tr) olarak tanımlanır. Andrei Tarkovski’nin “modernitenin krizini bir şairin hikâyesi özelinde anlattığı” (Çolak, 2013: 49), sıra özlemine dışa vurduğu *Nosthalgia* filminde, vatan özlemi çeken bir entelektüelin sinema diliyle beyaz perdeye aktarılması söz konusudur. Tarkovski’nin filmlerinin merkezinde, insanın kökeninden ayrılması, doğduğunda göbektan kopması yani bir ayrılma, kopma eylemi mevcuttur. (Yergebekov, 2003: 40-41) Buradan hareketle Vural Bahadır Bayrıl’ın, “Nosthalgia” filmine de atfen kullanmış olduğu başlığın, *Melek Geçti*’nin temel teması olan zaman algısıyla örtüştüğü görülmektedir.⁶

Ayrıca “Nosthalgia” şiirinde “zaman”;

“Artık onun (hilkatını) tamamlayıp içerisine de ruhumdan üfürdüğüm zaman kendisi için derhal (bana) secdeye kapanın!” (Çantay, 1993: 457).

ayetine “nefha-i ruh” (ruh üflenmesi), Allah’ın insana kendi ruhunun üflemesi hadisesi ‘Zamanın ruhuna bir ima olarak üflendim’ (Bayrıl, 2000: 39) şeklinde karşımıza çıkar.

“Külçe” şiirinde ise;

“Biçimleniyor fosil zaman. *Kaf ve Nun!*

Yaratılış sözleri!” (Bayrıl, 2000: 62)

dizelerinde zamanın ve yaratılışın “kün” (ol) emriyle başladığına dair Kur’an’da geçen Yasin suresi 82. ayete bir telmih vardır. Burada zaman “fosil zaman” şeklinde bir imgeyle verilirken yaratılıştan bu yana geçen çok uzun süreyi de belirten farklı çağrışımlarıyla verilir. “Delil” şiirinde “Sonra Zaman geldi. Zarı yırtan/ ipek böceği.” (Bayrıl, 2000: 63) ifadesiyle yine yaratılışa bir telmih söz konusudur.

“Çocuk ve Lavanta” şiirinde;

“Şi’rdir, sır’ı dökülmüş görüntülerdir, eskir,
bir anneanneden akan o tebessüm ve gül duygusunda.
Çözülür hayal ve ayna.” (Bayrıl, 2000: 41)

mısralarıyla ayna imgesiyle birlikte kullanılan “sır’ı dökülmek” ifadesi tevriyeli bir şekilde her iki anlamıyla da değerlendirilebilir. Burada “sır’ı dökülmek” ifadesi “eski-” eylemiyle birlikte

5 Herman Melville’in romanı *Moby Dick*’in başkahramanı Kaptan Ahab, varolan dünyada insanın tutsak düştüğü, bir türlü yenemediği ve mücadele ettiği her şeye karşılık geldiğini söyleyebileceğimiz “*Moby Dick*”le amansız bir mücadeleye giren kahramandır. Bayrıl’ın roman kahramanı Kaptan Ahab’a olan ilgisi bilinir. Hatta çevresinde Bayrıl, kısa adıyla “Baha” diye de anılmaktadır. Baha’nın tersten okunuşu ise “Ahab”dır.

6 Andrei Tarkovski’ye göre geçmiş geri getirilemez. Ancak geçmiş, içinde yaşanılan zamandan çok daha gerçektir. Şimdiki zaman akıp gider, kaybolur. Zaman maddi ağırlığına ancak anılarda kavuşur. Tarkovski, film çekme sanatını da zamanı mühürleme yeteneği olarak algılar. (Tarkovski, 2008: 45-46)

kullanılarak yine geçen zamana vurgu yapılmış olduğu hemen fark edilir. Çünkü “eski-” zamanın geçmesiyle alakalı bir durumdur. Yine aynı şiirde zamanın geçişi bize çocukluğa dönüş ve hatırlama yine “pas”, “aşınma”, “sararma”, “çürüme” kelimeleriyle imlenirken, “lavanta koku, fesleğen, muhacir leylakları, büyük konak, sararmış Selanik ipeklisi, çürümüş tanbur” yine geçmiş, şairin kendi çocukluğunu hatırlatır ve böylece “zaman” kendisiyle yeni imgeler üretilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

“İçerde, pasın gölgeye, gölgenin çocuğa
dönüştüğü yerde aşınmış bir lavanta kokusu...
Ve içinden sessizce geçilen bir oda:
tedirginlik!... Böyledir anne ve hatırlama.” (Bayrıl, 2000: 41)

“Park Otel” şiirindeki “Hatırlamak-hah-nafile!/ Zalim koleksiyonu zamanın” (Bayrıl, 2000: 75) mısralarında hatırlama eylemi, zamanın zalim koleksiyonu olarak vurgulanırken yine “Çetre-fil/ima” şiirinde,

“Mahmur gel giti zamanın
sürükler geçmişi hafızanın
girdabına” (Bayrıl, 2000: 78)

mısralarıyla zamanın gelgitinin, geçmişi hafızanın girdabına sürükleyeceğini dolayısıyla geçmişin hafızanın girdabında yok olacağını ifade eder.

“Balkon”, *Melek Geçti*'de yine zamanla birlikte değerlendireceğimiz bir imge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şiirde Sezai Karakoç'un “Balkon” şiirine göndermelerin yanı sıra Baudelaire'in “Balkon” şiirine de göndermeler olduğunu görüyoruz. Özellikle Baudelaire'in babasız büyümek zorunda kalışı, dolayısıyla annesine derin bir sevgiyle bağlanması, Vural Bahadır Bayrıl'ın da babasız büyümek zorunda kalışı ve annesine olan sevgisi Freudyen bir yaklaşımla, psikanalitik açıdan değerlendirildiğinde Bayrıl'ın Baudelaire'in “Balkon” şiirinden de özellikle “anne, kadın ve sevgili” imgeleri açısından etkilendiğini, kitabında bu şiire açık ve gizli göndermeler yaparak göstermektedir. Balkon ilk olarak “Âsûde” şiirinde karşımıza çıkar. “Balkon” burada “hatıranın balkonu” olarak bir tamlama şeklinde yine geçmiş zaman çağrışımıyla kullanılmıştır.

“Güldür o, şimdi hâtıranın balkonlarında
ağır gül!- Ey yalnızca sevmek üzere
halkolunan gül!-Söyleyin koparılınca
kağıda artık kim dökülür.” (Bayrıl, 2000: 29)

“Sevmek üzere halkolunan gül” mısralarındaki “hatıranın balkonlarındaki gül” ifadesi ayrıca,

“Hatıralar annesi, aşkların en yücesi,
Her zevkimde sen varsın! her derdimde yalnız sen!
Nasıl tatlıydı ocak, akşamın albenisi,
Okşayışlar ne hoştu, gözüne bir getirsen,
Hatıralar annesi, aşkların en yücesi!

O kömür aleviyle aydınlanan akşamlar
Ve bir balkonda geçen, pembe buğuyla dolu.
Nasıl tatlıydı göğsün! Kalp iyiydi ne kadar!

Unutulmaz şeylerdi ne söyledikse çoğu

O kömür aleviyle aydınlanan akşamlar.” (Baudelaire, 2001: 60)

mısralarını, yani Baudelaire'in "Balkon" şiirini hatırlatır. Burada direk konumuz olmadığından bir imge olarak "gül", üzerinde durmayı uygun bulmuyoruz. Ancak yukarıda işlediğimiz "zaman" kavramını şiir temasıyla birlikte yine merkeze almak gerekmektedir. Balkon, şairi geçmişe çocukluğa götürür. Orada sevgili olan anne vardır. Bunu hem tasavvufi açıdan hem de psikanalitik açıdan kopulan Varlık'a geri dönme olarak ifade edebiliriz.

Yine "Nosthalgia" şiirinde de "Yağmurun balkonu. Güller annesi. Beyaz mendiller/ ve o kim-senin bilmediği..." (Bayrıl, 2000: 38) mısralarıyla balkon aynı şekilde Baudelaire'in "Balkon" şiirine ve geçmişe göndermeyle karşımıza çıkar. "Hicrân" şiirinde "balkonlarımızı süsleyen kesif güller" (Bayrıl, 2000: 45) mısrası ve "Absent ile Mücevher" şiirinde "Karanlık sözlerin balkonlarında kesif gül saatleri" (Bayrıl, 2000: 46) mısrasında da balkon gül imgesiyle ve geçmiş zamanı çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

"Siyanür ve Eşya Arasında" şiirinde "Balkon kilitlenir." (Bayrıl, 2000: 50) ifadesiyle nihayet Sezai Karakoç'un "Balkon" şiirine bir gönderme yapılır.

"Çocuk düşerse ölür çünkü balkon

Ölümün cesur körfezidir evlerde

Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların

Anneler anneler elleri balkonların demirinde" (Karakoç, 2009: 81)

mısralarında balkon, çocukların düşüp ölmesine sebep olduğu için Vural Bahadır Bayrıl'ın şiirinde balkon kilitlenen bir mekan olur. Burada elbette Sezai Karakoç'un balkona yüklediği "vahşi kapitalizmin yozlaşan dünyasının simgesi" olma özelliğinin yanında geçmişe, çocukluğa gizli bir gönderme yapma olarak değerlendirilebilir.

Melek Geçti'deki "Balkon" şiirinde Vural Bahadır Bayrıl,

"Mıknatıstır ay, çağırır Ter

içinde balkona koşar küçük

gövde. Uçuştukça, eter gibi

eriyen altın tozları bırakarak

peşinde...

Simli musafların sessizliğinde

okunmuş bir tülbent serinliğiydi

anneanne!

(..)

Balkon, palamarını usulca

çözdü evden. Çocuk ağdı göğe!

Geceydi ve aniden başlamıştı mucize..." (Bayrıl, 2000: 59)

mısralarında yine mıknatıs ve Manisa yani şairin çocukluğunun geçtiği yer, geçmişe bağlanma ve onun çekiciliği içinde kullanılmıştır. Ayrıca bu şiirde "Simli musafların sessizliğinde okunmuş bir tülbent serinliğiydi anneanne" ifadesinde de yine geçmişe özlem, şairin hayatında çok önemli rolü olan "anneanne"si karşımıza çıkmaktadır. Yine çocuğun balkondan göğe ağması,

bize Hz. Peygamberin Miraç hadisesini çağrıştırmakta dolayısıyla burada “balkon” imgesiyle yukarıda farklı açılardan değerlendirdiğimiz “Varlık’a geri dönme isteği”nin söz konusu olduğu görülmektedir.

Melek Geçti, uzun bir cümle ile biter:

“İnsanlar geçmişi severler ve bu sevgiye karşı benim elimden bir şey gelmez, ne benim, ne cellatlarımın; ama bir gün benimle aynı şeyleri duyan bir adam gelecek ve bu adam benim duvarlarımı yıkacak, benim kitapları yok ettiğim gibi benim adımları silecek ve benim gölgem ve aynam olacak ve kimse olmayacak...” (Bayrıl, 2000: 93)

cümlesinde büyük punto ile koyu yazılmış olan;

“İnsanlar, benim adımları silecek ve benim gölgem ve aynam olacak ve kimse olmayacak...” (Bayrıl, 2000: 93)

kısımlar, *Melek Geçti*'nin ilk metni “Biri düşlüyor” da olduğu gibi aradaki teferruatları görmeden asıl vurgu yapılmak istenen kısmın okunmasını mümkün kılıyor. *Melek Geçti*'nin “Biri Düşlüyor” isimli ilk metni için uyguladığımız tasavvufi yaklaşımı bu son şiirsel metin için de uyguladığımızda yine “zaman” kavramının merkeze alındığı ve “hiçlik”ten Hakk’a ulaşıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. *Melek Geçti*'nin bu son metninde şair “İnsanlar geçmişi severler ve bu sevgiye karşı benim elimden bir şey gelmez.” diyerek adeta şiir kitabının ilk metninden bu son metnine gelinceye kadar hemen bütün şiirlerinde sürekli işlediği “geçmişe duyduğu özlem”i itiraf etmektedir.

Melek Geçti'de zaman, yaşanan zamanı ve saatleri anlattığında bile genellikle, “kış, güz, eylül, ikindi, gece” gibi zaman diliminde son veya sona yakın zamanlardır. Bu yaşanan uzun bir geçmiş, geleneği, ömrü ifade etmektedir. Hâlde ise içinde bulunan bu zamanlar hep hicranı, özlemi çağrıştıran kelimelerle verildiği görülmektedir.

Sonuç

Vural Bahadır Bayrıl'ın beslendiği kaynaklar ve bu kaynakların “zaman” kavramına yaklaşımlarından hareketle onun *Melek Geçti*'sinde zamanın izi sürülünce, bu olgunun şiirin merkezine oturabilen bir temel izlek olduğu hemen fark edilir. Gelenekten beslenen bir şair olarak bilinen Vural Bahadır Bayrıl'ın şiirlerinde zamanın çoğul okumaya müsait olduğu ve bu olgunun tasavvuf geleneğindeki zaman anlayışıyla, Batı'dan kendisinin de hayran olduğunu söylediği Varoluşçu Felsefenin önemli isimlerinden Martin Heidegger'in “varlık ve zaman” algısıyla ve yine psikanalitik kuramın kurucusu Sigmund Freud'un psikanalitik yaklaşımlarıyla da rahatlıkla yorumlanabileceği görülür. Bu üç yaklaşımın da ortak noktası olarak Vural Bahadır Bayrıl'ın şiirlerinde zamanın; genellikle içinde bulunulan modern zamandan duyulan hoşnutsuzluğun, geçmiş zamanı öne çıkaran bir yaklaşımla ele alındığına; “insanın geçmişteki saf ve temiz zamanlarına yani çocukluğuna, geri dönme isteği” düşüncesi şeklinde yansımaları bulduğuna şahit oluruz.

Kaynakça

- Asiltürk, B. (2006). *1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Baudelare, C.(2001). *Kötülük Çiçekleri*. İstanbul: Adam.
- Bayıldır, S. K. (2012). Bayrıl'ın ‘Melek’i Dönecek. *Öteki Poetika, Bayrıl Şiiri Üzerine Yazılar*, der. Hilal Karahan. İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- Bayrıl, V. B. (2015). *Arzuda Tenha*. İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- Bayrıl, V. B. (2000). *Melek Geçti*. İstanbul: Can.

- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Çantay, H. B.(1993). Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, *Sad Sûresi*. 38/72. yay. haz. M.A Yekta Saraç. İstanbul: Risale.
- Çolak M.(2013). Modernitenin Krizi ve Tarkovsky'nin Nostalghia ve Ayna Filmlerindeki Yansımaları, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*: I-44. İstanbul.
- Demirel, Ş. (2007). Mesnevî'nin Türkçe Şerhlerinde Ney Metaforu. *Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevîlik Ulusal Sempozyumu Bildiriler*. Konya: S.Ü. Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Duymaz, C. (2003). *Geleneğe Lehimli Bir Şair: V. B. Bayrıl*. Yom Sanat Dergisi. S. 13. İstanbul.
- Ergülen, H. (2005). V.B. Bayrıl'ın Şiirine Dair Üç Saptama. *Mühür Dergisi*. S. 4. İstanbul.
- Freud, S. (1999). *Psikopatoloji*, çev. Hakan Atalay. İstanbul: Payel.
- Güler, Z. (2004). Şeyh Galib'in Divanında Ayna Sembolü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.14, S.1. Elazığ.
- Heidegger, M. (2001). *Varlık ve Zaman Üzerine*, çev. Deniz Kanıt. Ankara: a.
- Karahan, H. (2012). Öteki Poetika, Bayrıl Şiiri Üzerine Yazılar, *V.B. Bayrıl Şiiri Üzerine Dip Köşe Notlar*, der. Hilal Karahan. İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- Karakoç, S. (2009). *Gün Doğmadan/Şiirler*, İstanbul: Diriliş.
- Mulhall, S. (1998). *Heidegger ve 'Varlık ve Zaman'*, çev. Kaan Öktem. İstanbul: Sarmal.
- Sümer, M. (2012). "Şer Cisimler" Arasında Bir "Melek Geçti". *Öteki Poetika, Bayrıl Şiiri Üzerine Yazılar*, der. Hilal Karahan. İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- Tarkovski, A.(2008). *Mühürlenmiş Zaman*, çev. Füsün Ant. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Topçu, N. (1998). *Bergson*. İstanbul: Dergâh.
- Yergebekov, M. (2003). *Tarkovski Sineması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Yüce, C. B. (2012). Benim Yaptığım Biraz da Cumhuriyet Şiiri Paradigmasının Bizi Çevrelediği Çiti Yıkmaktı. *Öteki Poetika, Bayrıl Şiiri Üzerine Yazılar*, der. Hilal Karahan. İstanbul: Mühür Kitaplığı.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55ee95b1631962.57853092 (01.09.2015)